

ДРАГОЉУБ Д. ЈОВАШЕВИЋ

**ПАЉЕЊЕ ПЕТРОВДАНСКИХ ЛИЛА — НАРОДНИ ОБИЧАЈ
СТОЧАРА ЗАПАДНЕ СРБИЈЕ И ПЕШТЕРА**

*Своме ујаку
Владану А. Милосављевићу
(Чачак, 1900.)
АУТОР*

Сваког лета на дан 11. јула (уочи српскоправославног Петровдана), сточари западне Србије упражњавају народни обичај, ПАЉЕЊЕ ПЕТРОВДАНСКИХ ЛИЛА. Ова култна свечаност одржала се до данас у многим селима овог изразито сточарског региона, а нарочито у селима на Голији, Јавору, Златибору, у Санџаку, Драгачеву и околини Чачка. На Пештерској висоравни, обавља се овај обичај у скоро свим српским домаћинствима, а највише, по селима око Сјенице. До недавно одржаван је овај обичај у читавом ужичком крају. Стари Ужичани памте да су, као деца, носили, уочи Петровдана, упаљене лиле и у самом Ужицу.¹ Овај народни обичај, по казивању најстаријих житеља истраживаних крајева, преноси се из давнина, с колена на колено. Као многи наши народни обичаји и паљење петровданских лила, има дубок корен у животу српског народа, па заслужује да буде забележен. Ово тим пре, јер и овај обичај дели судбину осталих: пред материјалним, техничким, социјал-

ним, културним и општим напретком, паљење петровданских лила се губи. Задржава се у чисто сточарским срединама.

Најпре треба објаснити шта је ЛИЛА, па тек онда да говоримо о народном обичају који је у вези с њом. По Вуку Караџићу, је „лила (брезова или трешњова) оно што се огули с брезове или с трешњове коре као хартија. Лила има у себи смоле и може горети као луч.“² Осим овог податка, нема ништа о паљењу петровданских лила. У намери да се дође до било каквог Вуковог записа о овом обичају, требало је у „СРПСКОМ РЈЕЧНИКУ“ потражити реч Петровдан. О томе постоји оскудан податак: „Петров-дѣн — (29. јуни).“³ Вук је записивао датуме по старом календару па двадесетдевети јуни одговара дванаестом јулу по новом календару. Изгледа, да је Вуку, етнологу, промакао овај народни обичај. А према неким архаичним елементима, уплетеним у овај народни обичај, (о којима ће бити речи мало касније), стиче се утисак да он води порекло још из времена паганских нам прапредака.

ОПИС ОБИЧАЈА

На неколико дана пред Петровдан одлазе одраслији мушкарци у шуму, одсецају лескове штапове и крешу са њих лишће. Ове штапове своде на дужину од једног метра или нешто дуже, остављајући сваком штапу на једном крају ракле. Овако обрађене лескове штапове односе кућама и остављају их да се на јулском сунцу просуше. Истовремено, скидају са брезових и трешњових стабала лиле, па и њих остављају да се суше на сунцу. Два-три дана пред Петровдан, повезују се лиле у ракле лескових штапова. Уочи Петровдана, 11. јула, деца и чобани беру петровац, па од њега плету венце. Чим сунце крене своје смирају, губе чобани стада ка торовима. Кад се стока затвори у тор, планинке обављају мужу крава и оваца. За то време прилазе чобани па венцима петровца оките тор, млекар, вајат, одаје у којима станују, амбаре, бунар, извор и појило. Кићење се завршава до првог сутона. Тада чобани прилазе гомили сложених лескових штапова, пале лиле па, са бакљама, ходајући један за другим, обилазе око тора и певају:

Куда лиле ходиле
туда краве водиле.
Куда лиле ходиле
туда овце водиле.

Негде се ови стихови, уместо певањем, изговарају у рустичком хорском речитативу. Кад лиле догоревају, а и њихови штапови-држачи почну да се претварају у бакље, чобани их побадају у кромпириште. Верује се да ће кромпир те године дати обилан плод. Онда, почињу пастири да извикују:

— Дај, планинко, мрса најбољега!

Планинка стаје пред млекар и одговара им:

— Дођите ми у свитање,
биће мрса изобиље!

Неко од пастира засвира у фрулу или двојнице. Пастири певају и играју све док се лиле у кромпиришту саме погасе. Тек тада одлазе на вечеру, па на починак.

Изјутра, на Петровдан, (12. јула), чим се умију, одлазе пастири у млекар, где их дочекује планинка. Она, најпре, петровцем заштити себе па и све пристигле пастире. По кићењу, одламају пастири комаде вруће проје или пшеничне погаче, а планинка их нуди најкуснијим младим кајмаком (скоруцом), сиром, слатким и киселим млеком. При обеду захватају пастири дрвеним кашикама млеко, прскају млеком једни друге а то чине и по брвнима млекара. Верује се да ће те године бити онолико женских грла у стаду колико је просутих млечних капљица, да ће бити довољно млечних производа за тржиште а и да се домаћинство „предовољи”. Овај први јутарњи обед траје дуго. Пастири се обилно нахране белим мрсом (што је природна појава после уздржавања од мрсне хране кроз три недеље петровског поста).

Овог јутра се и стоци даје обиље осољених мекиња па се стока води на појило. Потом, пастири изгоне стада на пашу.

Сточари обављају обичај паљења петровданских лила са веровањем да ће им стадо бити здраво и плодно, да ће се множити женска грла, да ће стадо давати више млека и да ће принос млечних производа премашити сва њихова ишчекивања.

На истраживаном подручју имали смо широк одзив казивача о овом народном обичају. Сви они негују обичај паљења лила, па зато о њему радо говоре. У овим пастирским свечаностима, поред чобана, планинки и других лица на бачијама, учествују и ђаци (основних и средњих школа), јер Петровдан пада у време летњег школског распуста. У свечаности се укључују и многи универзитетски

студенти, било да су чланови ових горштакских породица или ако су дошли у посету родбини. Из прикупљених казивања, која ћемо овде да сведемо у најсажетији обим, уочљиво је уношење неких новина у овај стари обичај. Тако, уместо лиле — папирнате покорице са брезовог или трешњовог стабла — у ракљасте лескове игтапове ставља се исслужена гумена обућа. У њу се налива катран, нафта или нека друга запаљива течност, па иако се ради о изостављању лиле, све се назива њеним именом. Лила је постала синоним обичаја. Очигледно је да савремени начин живота продира и у најзабаченија села, па младима недостаје времена за стрпљиво скидање лила. То је скопчано и са верањем уз трешњева и брезова стабла а то има својих незгода. Због свега тога и долази до осавремењивања технолошког процеса код прављења, паљења и сагоревања петровданских бакљи. Међутим, сам обред ништа није изгубио у свом значењу. Намена извођења овог сточарског обичаја и расположење учесника остају увек онакви какви су били од вајкада међу сточарима западне Србије и Пенштерске висоравни.

У припремама за извођење овог народног обичаја осећа се такмичарски дух међу брђанима додирних села. Зато старији сточари одлазе на најузвишенија места у околини. С њих се простире широк видик. Одатле они посматрају светле, покретљиве кругове и коментаришу чије су лиле бројније, сјајније и дуготрајније. О томе се, после, дуго и дуго прича.

Дванаестог јула одржавају се бројни сеоски сабори. Некад везивани само уз славу храма са именом светог Петра, сада су то традиционални народни скупови, сајамског карактера, широм Србије.

Можда је велико и наменско славље Петровдана, међу сточарима, имало утицаја и на давање имена у нашем народу. Наишли смо на женска имена: Пётра, Пётрана, Петрија, Петрица, Петроњија, Петрумила, Петрусија, Петруша, а од мушких: Петар, Петраило, Петраш, Петраша, Петрашин, Петрило, Петрић, Петроњије, Петруц. Има читав низ храмова са именом светог Петра, као патрона храма. Вук је записао да се једна црква у народним песмама назива Петровица,⁵ а исти извор указује да је, вероватно, постојала и црква Петрова код Пазара.⁶ Известан број места носе слична имена: Петрово Поље („у Далмацији једна повелика равница, у којој има 16 села и варошица Дрниц”),⁷ Петрова Гора код Глине (позната као илегална партизанска санитарска база у НОБ), Петровац на Млави, Босански Петровац итд. Вук је забележио и „Петрово сунце — пет-

ровско, љетно”, као појам јулских жега, па то поткрепљује и цитирањем стиха из народне поезије:

„Бачили их на Петрово сунце”.⁹

Међу лековитим биљкама постоје и две са именима: петровац (*Agrimonia eupatoria* L.) и Петров крст (*Paris quadrifolia* L.).⁹

ОБИЧАЈНА ПЕСМА И СЦЕНИЧНОСТ ОБИЧАЈНОГ ПРИЗОРА

Од сточара Средње Реке, на Голији, прибележили смо 1941. године да се о Петровдану, на њиховим бачијама код Јанковог Камена, одржава „најлепше чобанско славље које можеш замислити.”¹¹ Због ратних прилика и нацистичке окупације земље морали смо да напустимо просветни рад у том крају. Тако, не одржасмо дато обећање да ово „славље” проведемо заједно с горштацима Голије. Касније, прикупљајући у истом овом крају народне песме, наишли смо на обредну песму коју чобани певају уочи Петровдана, уз ношење упаљених лила. Ево те обредне песме:

Шта то гори по горама?
 Ој Петре, ој!
 То пастири лиле носе.
 Ој Петре, ој!
 Лиле носе, богу просе:
 Ој Петре, ој!
 „Дај нам, боже, травно поље!
 Ој Петре, ој!
 Да нам благо буде боље!
 Ој Петре, ој!
 Да нам краве телад воде!
 Ој Петре, ој!
 Да нам стада пољем ходе!
 Ој Петре, ој!
 Да планинке мрс готове!
 Ој Петре, ој!
 Да напуне све чаброве!”
 Ој Петре, ој!
 Што молили, домолили!
 Ој Петре, ој!
 Петру лиле приносили!

Ој Петре, ој!
 Од године до године!
 Ој Петре, ој!
 Дај нам, Петре, сваку срећу!
 Ој Петре, ој!
 Моме стаду понајвећу!
 Ој Петре, ој!

Песму започиње један пастир и пева само њен први стих. Остали, за њим, певају исти стих, додајући му припев: Ој Петре, ој! Затим, ходају ћутећи, па се пева други стих и, тако, обилазећи три пута око тора, све до краја песме. Одмарања (паузе) између певања појединих строфа неодређеног су трајања и подређена су певовођи. Ову обредну народну песму, горштакчи једноставну, музички сведену само на четири тона (тетрахорд), састављену из шест дводелних тактова (од којих су прва три истоветни), испевану у дванаестерцу, певају лилоноски у лаганом ходу. Већ код првог слушања, песма импресивно делује на етномузиколога свом архаичношћу прасловенског нам појања. Мелодграфски запис ове песме налази се на крају овог рада.

Кад се у јулски сумрак посматра аутентично извођење овог пасторалног ритуала, коме претходи култно брање петровца, док светлост распламсалих лила обасјава препланула чобанска лица, радозналом посматрачу се чини као да ту, на дохват руке, пролази паганска процесација у славу младог лета. Без писаног сценарија, лишена редитељске руке, у природном декору и уз чкиљаву светлост лила и јулског звездаријума, све у овој петровданској ноћи подлеже законима опсењујућег сценског ораторијума и једне непревазиђене драматургије, коју су исписали векови и сурови животни услови сточара овог пространог планинског краја. Иако нас приказ својом сценском магијом враћа неколико векова уназад, све је у овом рустичком играказу лишено религиозне мистике и метафизичке спиритуалности. Напротив, све одише љубављу према стаду, жељом за добробит стада, плодности стоке и човекове материјалне користи од стада. У ових неколико јулских часова све се слива у јединствени мозаик, сачињен од вековно трајног паганског култа и нашег прадавног музичког фолклора, од народног сујеверја и горштакче наивности, од младалачке радости и свете једноставности. У кратком временском размаку извире прегршт драгоценог материјала за етнолога, етномузиколога, етнокореолога, књижевника, кореографа, новинара и за све оне који желе да упознају живот једног народа.

Код прикупљања грађе за овај рад, на терену, помагали су нам ђаци Основне школе „Ратко Митровић” у Чачку. То су пионири и омладинци који воде порекло од сточара западне Србије и Пештера. Ово је прилика да им, још једном, одамо захвалност на искреној и корисној сарадњи.

А сада, из бројних записа о народном обичају паљења петровданских лила, прилажемо само неколико казивања, као неопходну документацију уз рад. Одабрали смо прилоге у којима се налазе неки нови елементи овог обичаја или варијанте оних који су већ наведени.

Надамо се да ће овај рад моћи да послужи као скроман прилог грађи за проучавање народног живота у западној Србији и на Пештерској висоравни.

КАЗИВАЊА

1. МИРОСЛАВ НОВАКОВИЋ, село Ерчеге, заселак Медовине, Ковиле:

Лиле се припремају два дана пред Петровдан. Узме се чврста мотка, а у њене ракље обмотамо суве коре од брезе или ставимо старе кондуре од гуме. Уочи Петровдана, чобани раније крену стоку торовима. По мужи, палимо лиле, идемо око тора и певамо. Кад се појаве лиле из другог села, ми с нашим лилама правимо осмице, да би наше село било најбоље. Сва околина заблиста. Кад се то гледа из даљине, с неког пропланка, изгледа као да се звезде просипају по земљи, па од земље постаје гомила сјајне масе. Они вештији машу лилама и преко глава, па се чини да има више лила у рукама. Старији из села све то посматрају из кућа или са брегова, па између себе оцењују које су лиле најбоље. Све то траје једно петнаестак минута јер се лиле брзо гасе. Они, којима лиле најдуже горе, сматрају се победницима. На крају, сакупимо све лиле на томилу. Сви поседамо око ватре, веселимо се, певамо, свирамо и играмо. И тако из године у годину.

2. СТАНИСЛАВА ЂОКОВИЋ, из Будожеле:

Лиле се пале уочи Петровдана. На љесков штап, ракљастог, врха, стављамо парче гуме поливене петролејом, да би боље гореле. Кад се пале лиле изговара се:

— Бог да нам помогне да имамо свега што желимо!

Запаљене лиле носе се око торова, а гледамо да дим лила уђе у све зграде. Венцима петровца окитимо све зграде.

3. КОСАРА ПЕРОШЕВИЋ из Штиткова на Јавору:

Петровдан је народни празник. Славимо га сваке године 12. јула. Овом празнику претходи више обичаја. Тако, уочи Петровдана, чобани плету венце од петровца. Ове венце стављамо уочи Петровдана на врата куће, колибе са мрсом, на карлице са кајмаком и чаброве са сиром. Стављамо их на врата штале, на торове и кошнице са пчелама. Верује се да ће све што је закићено петровцем, у току те године, цветати и напредовати.

Цвеће петровца оставља се и намењује за чланове породице. И то обављамо уочи Петровдана, само, сада за сваког члана породице намењује се по један цвет. Сваки цвет забадамо у зид куће или између спојница на брвнари. Петровац се оставља по старости и то прво за мушке па онда и за женске чланове породице. Ови цветови остају целу ноћ тамо где су и постављени. Сутрадан, за зоре, пре сунчева изрона, гледа се какав је који. Ако је неки петровац оленуо, верује се да ће то чељаде у току године бити болесно.

Главни обичај је паљење лила. Лиле се праве од ољуштене коре смрчевог или трешњевог дрвета. Кора се савија у облику фишека. Овај фишек насађује се на расцепљени крај лесковог штапа, дужине око једног метра. Фишек пунимо љускама брезе, трешње, лучом, катраном. Најпре се стока затвори у тор. Покрај тора се прво пали велика ватра од навучених клека. Ту се припаљују лиле. Њих носе чобани, а придружују им се и неки чланови породице. Сви око тора обносе лиле три пута и, идући певају:

Куда лиле ходиле
туда краве водиле.

Остаци лила бацају се у ватру. Чобани остају око ватре све док се она сама угаси.

4. ДРАГАНА АРСЕНИЈЕВИЋ из Пријевора (родом са Голије):

Сваки народ има своје обичаје. Ми, на Голији, палимо петровданске лиле. На грабов штап жицом привезујемо ољуштену кору са брезе, смрче или трешње. Лиле се носе на бачије, у планину. Уочи Петровдана настаје свечани тренутак: лиле се пале. Ватра од набацаних клека и пламенови лиле уздижу се на све стране. Сточари обилазе око торова три пута и изговарају:

С оне стране лиле горе,
с ове стране краве воде!

Овај обичај одржавамо ради побољшања стоке. Свако верује да ће стока бити напреднија и да ће бити у изобиљу белог мрса.

5. БРАНКА МАРТИНОВИЋ из Ковиља:

На десетак дана пре Петровдана оде се у шуму и наљушти брезових кора. То се суши на неком трему, да не би киша поквасила. Уочи Петровдана се припреме лескове мотке. На њих окачимо старе гумене опанке, па у њих стрпамо исушене лиле. Тог поподнева припреми се грања, од којег се предвече код тора пали ватра. Овце се дотерају раније. Венцима од петровца све искитимо: кућу, млекар, тор, качару, подрум и остало.

Кад се увече запали ватра, сви чобани узимају лиле и трче према ватри, грабећи се ко ће први упалити лилу. Чобани певају и са упаљеним лилама обилазе три пута око тора. Кад изгоре лиле, а на суседном брду се види ватра лила других чобана, онда зборимо:

Ваше лиле гореле,
наше краве водиле.

Изјутра, на Петровдан, износи планинка карлице с кајмаком и лонце са грушевином, па се сви чобани изобилно наједу. Верујемо да ће чобани добро чувати стадо и да ће стока давати доста млека.

6. ПЛАНА СЈЕНИЧИЋ, село Шушуре код Сјенице:

Уочи Петровдана треба стоку добро нахранити. Предвече, по-терају чобани стоку, па петровским цвећем иските тор и све зграде. Испред тора се запали огромна ватра и лиле, направљене од ситно изрезаног луча. Три пута с лилама обилазимо око тора, а после лиле стављамо у поврће.

На Петровдан планинка одвоји овчије млеко и од њега прави јардум. Тога дана се спрема богат ручак, па старије жене то односе чобанима и сви заједно ручају. За ручак се тога дана мора однети и јардум.

7. МИЛОЉУБ РАЈКОВИЋ, село Кнежевац код Сјенице:

У нашем крају стока се од Ђурђевдана изгони на бачије. Ту се гоји стока. За стоком иду чобани, а за мужу и справљање белог мрса старају се планинке. То је напоран и једнолик живот. Зато се Петровдан очекује с великом радошћу. То је празник сточара. Тога дана на бачије долазе и остали из ближих или удаљенијих села. Најлепше је уочи празника.

Од смрчеве, трешњеве и брезове коре правимо лиле. У расцепљен штап ставља се та сасушена кора, а додајемо гуму, луч и слично. Таква лила личи на дрвену лопату која има дугу дршку, да се чобани не би опекли при ношењу. После обношења лила око торова чобани говоре планинкама:

— Хоћете ли, планинке, дати мрса?

— Хоћемо, кад ујутру устанете.

Изјутра следује богат доручак, па чобани, опет, воде стадо на испашу, а остали одлазе на сабор.

8. ОБРАД ВУЧИЋЕВИЋ, село Бачије, код Сјенице:

Лиле припремају старији из домаћинства. Узме се ракљаста штап, па се у ракље стављају ситно изрезани парчићи луча. То се увезује жицом да гареж не би падала на руке оних који их буду носили. Од осталих обичаја поменућу и овај:

Најмлађа девојчица из породице, још дете, узме у руку кокошије јаје, обилази око тора и говори:

— Колико ја знала за мој дом,
толико вук и хајдук знали за овај тор!

И тако обилази око свих торова. Кад лиле почну догоревати, побадају се у засад овса, кромпира или ражи.

Јаје се носи због веровања и жеље да ће торови бити пуни стоком као и јаје оплодом. А девојчица казује „мој дом”, јер је немогуће да још тада зна за кућу у коју ће се удати, кад за то стаса.

9. МИЉКО ВУЈОВИЋ, село Ковиље:

На Јавору нема дома ни тора, а да се не окади лилама о Петровдану. Ужурбаност чељади осећа се још од раног јутра уочи Петровдана. Тога дана бере се петровац, који је добио име по овом празнику јер га највише има око Петровдана. Увече, на све стране виде се лиле. Без њих нема правог чобанског славља. Кад чобани обилазе око торова, са распламсалим лилама у рукама, они певају:

Како лиле гореле
тако краве водиле.

Сутрадан је на Јавору сабор. Ту се момци надмећу у бацању камена с рамена, у рвању, у скакању. Зато се јаворски сабор назива још и ЈАВОРСКИ МЕГДАН. Најбољи сточари доводе бикове, па се и они надмећу снагом. Проглашење победника у овим такмичењима оглашава се пуцањем из пушака.

10. СТАНИМИРКА ЛЕШОВИЋ, село Бурађа, Златибор:

Петровдан је велики празник у златиборским селима. Уочи овог празника, одлази младеж у најбујније ливаде и беру много петровца. Венцима петровца окитимо врата штале, колибе, изнад врата наших кућа. То чинимо да би нам преко године стока била напредна и здрава, да кајмак буде бео као цвет петровца и да укућани буду

здрави. Струкове овог цвећа забадамо у стогове сена да би се стока што више плодила.

Старе жене стављају струкове петровца у пукотине брвнара и намене их на сваку главу из породице. Пре сунчева рођења погледају се ови петровци, па који је свенуо — знак је да ће тај иксан боловати.

На Петровдан су сви из домаћинства за пословима, и то само изјутра. Ово ради напретка у раду.

Ови обичаји поштују се од давнина. Треба доћи и видети како наши чобани пале *лиле* уоче празника.

11. **ЗОРИЦА КНЕЖЕВИЋ**, село Драгојловићи, код Сјенице:

У мом селу Драгојловићима, код Сјенице, као и у осталим селима овог краја слави се празник Петровдан. *Лиле* правимо од коре четинара и дивље трешње. Тиме напунимо ислужену гумену кондуру, па се жицом ово привеже за подужи штап. *Лиле* припаљујемо са велике ватре, па три пута обилазимо око торова. Нема пештерског села без петровданских *лила*.

Сутрадан је код нас велики сабор. Борбу овнова посматрају на хиљаде сточара овог краја.

12. **МИЛИЈАНА САВКОВИЋ**, село Негбина, Златибор:

И ми о Петровдану спроводимо све обичаје. Како су чинили наши стари тако исто и ми, петровцем и *лилама*, обављамо намене за добро стоке и чељади.

На петровско јутро свој деци се даје да једу кајмак. Ово се обавља да би чељад била лепа.

13. **МИЛЕНА ПЕРИШИЋ**, село Доброселица, Златибор:

Око искићених торова и домова ваља уочи Петровдана пронети упаљене *лиле*. Ваља на Петровдан увести омладину у млекар. Ту они једу млади кајмак и прскају се млеком да би им овце ојагнале шарену јагњад.

14. **ДУШАН ПЕШИЋ**, село Стуб, код Сјенице:

Ми чувамо и одржавамо многе обичаје из давнина. Најзанимљивији је онај уочи Петровдана.

Лиле се припремају на време. Увече, свака породица запали велику ватру на некој узвишици да би се што даље видело. Ово чинимо уз веру да у читавом кругу, докле се ова ватра види, неће падати град, да ће стока бити здрава, да ће краве и овце давати

доста млека, да ће чобани и сва чељад бити здрава. Кад чобани упале лиле и почну ход око торова, најмлађој девојчици у домаћинству даје се у руку хлеб. Она носи овај хлеб, обилази око тора и збори:

— Колико ја знала за мој дом
толико вук знао за мој тор.

Хлеб јој се даје по веровању да ће стока увек бити сита и да ће домаћинство имати хране у предовољству.

15. МИЛИЈАНА МИЛИЋЕВИЋ, село Зеоке, Драгачево:

Кад се уочи Петровдана припале лиле, млади их носе, обилазе око торова и певају:

Лила гори,
крава стоји,
теле доји.
Жито зри,
амбари пуни!

То се стално понавља док три пута носиоци обиђу око торова са стоком.

16. БОЖИДАР ПЕРИШИЋ, Градац, Средња Река:

Уочи Петровдана скупљамо се око торова. Ту палимо ватру. Са упаљеним лилама обилазимо око стада у торовима. Млади певају, а старији изговарају:

Да бог да нам стадо напредовало
и све живо на броју било.
Нека трави буде добар откос,
планинкама нек мрс буде понос.
Краве нам се телиле,
овце нам се јагњиле.
Чобанима дај здравља и блага!
Вуковима да не буде трага!

Остали на то повичу:

Дај, Петре, дај!

17. НИКОЛА МИРКОВИЋ, село Ртари, Драгачево:

Сточари нашег краја одржавају уочи Петровдана обичај паљења ватри и лила. Док буктиње пламте у рукама чобана, они узвикују:

Лила гори,
жито роди!

Жито роди,
крава води!

Сутрадан старији одлазе у цркву, а младеж на сабор.

18. ГОРАН ШЕКУЛАРАЦ, Доње Лопиже, код Сјенице:

Овај обичај сточара одржао се још у најзабаченијим крајевима. Лиле намењујемо за стоку и за поврће. Зато се са упаљеним лилама обилази око торова, а после, побадају се лиле у засад с поврћем. Лиле треба оставити да се саме погасе.

Породице које су ожалошћене, због смртног случаја, не пале лиле за годину дана.

19. Професор СРЕТЕН Ж. ПАШИЋ, школски надзорник

Округа рудничког:

У селу Лукама „сазнао сам... да чувају многе старинске обичаје. Уочи Петрова Дне чобанчад носе око торова лилу (пале трешњеву, брезову или смрчеву осушену кору) и за то добивају част од станара. Уочи тога дана плету се венци од цвећа кога зову петровац (воловско око — *Chrysanthemum leucanthemum*) и тим венцима ките торове.”¹¹

20. ЉУБИЦА Р. ЂЕНИЋ, лауреат Вукове награде из Чајетине:

И ја сам, као дечак од пет-шест година, носио лиле кроз Чајетину. Од тада је прошло више од педесет година. Овај обичај остао ми је у лепом сећању... У доба мога детињства живела је у Чајетини једна добра, стара бака. Звала се Круна. Она је нас, децу (а тада у Чајетини није било много деце), призивала и причала нам разне приче. Ова старица нас је припремала за ношење лила уочи Петровдана, али без оних обичаја на селу: са плављењем карлица, једењем скорупа и другим. Лиле смо правили од старих новина, натакнутих на прут. Такмичили смо се чије ће лиле дуже горети. А, некако, рано смо престали да носимо лиле. Старица нам је то објаснила: да је умро стари краљ Петар I, чији се рођендан прослављао на Петровдан, и да више нећемо носити лиле. Значи, последње лиле у Чајетини ношене су 1921. године. Касније сам чуо да су у селима лиле и даље ношене али ми је тај обичај остао, некако, по страни.

ПОПИС ИСТРАЖИВАНИХ МЕСТА

Бачије (Сјеница)
Брусник (Ивањица)
Будожеља (И)

Бурађа (Чајетина)
Вича (Лучани)
Гостиље (И)

Граб (Л)	Остатија (И)
Градац (И)	Паковраће (Чачак)
Девићи (И)	Парменац (Ч)
Доброселица (Чајетина)	Пријевор (Ч)
Доње Лоциже (Сј.)	Равна Гора (И)
Драгојловићи (Сј.)	Распоганче (Сј.)
Ерчеге (И)	Риђаге (Ч)
Зеоке (Л)	Рокци (И)
Кнежевац (Сј.)	Ртари (Л)
Ковиље (И)	Рупељево (Пожега Ужичка)
Крстац (Сј.)	Сјеница
Кулизино Село (И)	Средња Река (И)
Локва (Л)	Стуб (Сј.)
Луке (Горњи Милановац)	Чајетина
Медовине (И)	Штаваљ (Сј.)
Негбина (Чајетина)	Штитково (Сј.)
Негришори (Л)	Шушуре (Сј.)

ПОПИС КАЗИВАЧА

Бранка Живковић	Милијана Савковић
Бранка Мартиновић	Милица Мирковић
Божидар Перишић	Милољуб Рајковић
Гвозденија Божићевић	Миљко Вујовић
Горан Шекуларац	Мирослав Новаковић
Драгана Арсенијевић	Никола Мирковић
Драгиша Мартиновић	Обрад Вучићевић
Драгојла Ђокић	Обрад Пушкарица
Душан Пешић	Петар Сушић
Злата Поповић	Плана Сјеничић
Ђорђе Симовић	Радмила Ђурчић
Зорица Кнежевић	Светислав Милуновић
Јела Ракоњац	Совија Јовановић
Косара Вучићевић	Стамена Пешић
Љубиша Р. Ђенић	Станимирка Лешовић
Љубомир Перошевић	Станислава Ђокић
Милена Перишић	Станица Симовић
Милијана Милићевић	Станица Азањац

ТУМАЧ МАЊЕ ПОЗНАТИХ РЕЧИ

блâго — стадо
бреза — лековита биљка <i>Betula L.</i>
вајат — зграда од дрвета
иксан (од турц. инсан) — човек
јáрдум — посластица од овчијег млека
клека — лек. биљ. <i>Juniperus communis L.</i>
кромпириште — засад кромпира

леска — лек. биљ. *Corylus avellana* L,
 млекар — одаја у којој се справљају млечни производи
 мрс (бели мрс) — млечни производи (кајмак и сир)
 овас — лек. биљ. *Avena sativa* L.
 планинка — жена задужена за мужу стоке и справљање
 млечних производа
 појило — место где се поји стока
 стасати — овде: бити зрео за ступање у брак

ШТА ТО ГОРИ ПО ГОРАМА?

- народна са Голије -

записао: Д. Јовашевић

М.М. ♩ = 76

Један: сви:

Шта то го-ри по го-ра-ма, шта то го-ри
 по го-ра-ма, ој Пе-тре, ој?

НАПОМЕНЕ

1. Казивање Милице Јазић (1890.), учитељице у пензији из Титовог Ужица (запис аутора у рукопису);
2. Вук Стефановић Караџић: СРПСКИ РЈЕЧНИК — издање Беч 1852. — Нолит, Београд 1969. стр. 328;
3. Исто дело стр. 497;
4. Исто дело стр. 497;
5. Исто дело стр. 497;
6. Исто дело стр. 497;
7. Исто дело стр. 497;
8. Исто дело стр. 497;
9. Др Јован Туцаков: ЛЕЧЕЊЕ БИЉЕМ — издање КУЛТУРА, Београд 1971. стр. 510 и 511;
10. Запис аутора из 1941. (рукопис);
11. С. Ж. П.: КРОЗ РУДНИЧКИ ОКРУГ — ПУТНИЧКЕ УСПОМЕНЕ, Сремски Карловци, 1904. стр. 119.

PROCESSION AUX FLAMBEAUX DE «LILA» À LA VEILLE DE LA SAINT-PIERRE COUTUME DES ÉLEVEURS DE BESTIAUX DE LA SERBIE OCCIDENTALE ET DU PLATEAU DE PEŠTER

Les éleveurs de bestiaux de la Serbie occidentale et du plateau de Pešter célèbrent leur fête, — la Saint-Pierre (12 juillet) de la manière traditionnelle. A la veille de la fête, après avoir enfermé leur bétail dans les bergeries, les bergers allument des flambeaux en utilisant la peau soyeuse de l'écorce de bouleaux et de cerisiers sauvages. Cette peau qui contient de la résine et qu'on appelle «lila», est appliquée sur un bâton de noisetier. La nuit venue, les bergers en font des flambeaux qu'ils portent autour des bergeries en exécutant des chants et des gestes rituels. Cette coutume comprend également la décoration des bergeries et d'autres bâtiments par des fleurs portant le nom de la fête (fleurs de la Saint-Pierre). Les éleveurs qui pratiquent cette coutume croient pouvoir obtenir ainsi que leur bétail soit sain et fécond, que les brebis surtout se multiplient, que les quantités de lait augmentent et que les bestiaux ne deviennent pas la proie des loups.

Lorsque, dans la nuit du 11 juillet, on regarde l'exécution de ce rituel pastoral, précédé par la cueillette cultuelle des fleurs des champs, le spectateur curieux, contemplant les figures hâlées des bergers, éclairées par la lueur des torches, a l'impression de voir passer devant lui une procession païenne. Sans suivre un scénario écrit ni obéir à la volonté d'un metteur en scène, mais se déroulant dans un décou naturel, fait de torches flamboyant sous le ciel étoilé de juillet, tout ce spectacle semble soumis aux lois dramatiques d'un oratoire rustique, écrit par des siècles innombrables et par la vie dure des bergers, dispersés de toute antiquité dans cette vaste région montagneuse.

Les chants rituels, simples comme tous les airs des montagnards, impressionnent d'emblée l'ethnomusicologue par leur archaïsme. Ces anciennes mélodies slaves aux sonorités rudes sont composées de trois ou quatre notes. Elles sont chantées par les bergers participant à la procession.

Cette coutume est tout empreinte de dévouement au bestiaux et de souhaits de leur bien-être et de leur fécondité, ainsi que du désir d'en tirer du profit.

A en juger par les éléments archaïques qui caractérisent cette coutume, on dirait qu'elle remonte effectivement aux temps païens.

L'ouvrage dont il est question ici comprend la description de cette coutume liée à la vie des bergers, ainsi que l'analyse musicologique de celle-ci, complétée d'appréciations sur sa dramaturgie. L'auteur y a relaté, en outre, bon nombre de témoignages authentiques qu'il a recueillis parmi les éleveurs de bestiaux de la région.

Dragoljub Jovašević